

Robert Fischermann

At forstå er ikke at tilgive

En dansk kz-overlevers livslange rejse

Gyldendal, 2014

Af Erik Høgh-Sørensen

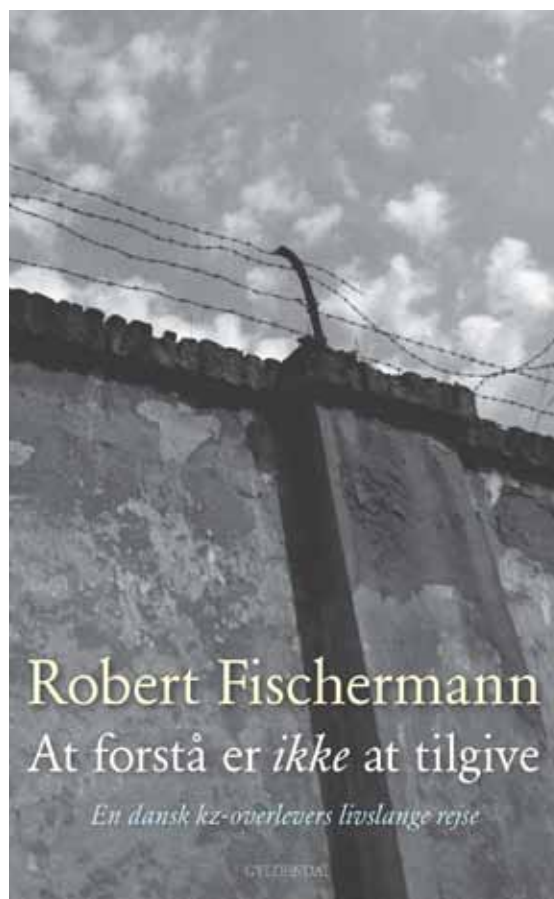
”Hils Irma.” De to ord henviser til supermarkeds-kæden af samme navn og var for danske jøder i kz-lejren Theresienstadt et nødråb. Ordene blev skrevet på de postkort, jøderne allernådigst fik lov at sende hvert halve år, og i Danmark forstod man budskabet og fik sendt så mange fødevarepakker til fangerne som muligt.

Dette er blot en enkelt anekdote fra Holocaust-overleveren Robert Fischermanns erindringsbog med den fine titel *At forstå er ikke at tilgive* (udk. 2014).

Om postkortene bemærker Fischermann (f. 1928), at det for de nazistiske censorer må have virket ejendommeligt, at samtlige danske jøder havde en tante Irma. Denne eftertænksomme stil gennemsyrrer bogen i lighed med en fin sproglig præcision.

Egentlig kan det skrives ganske kort: Fischermanns værk er fremragende.

På blot 194 sider får man mere indtryk af Holocaust end fra nok så mange mere akademiske værker af tredobbelt længde. Fischermann behersker kunsten at bevæge sig fra sine egne oplevelser over i det store forkromede overblik over holocaust. Han fremhæver flere steder som eksempel, at Holocaust kostede 1,5 millioner jødiske børn livet.

Kort fortalt levede familien Fischermann før 1943 et normalt, men fattigt, liv i København. Han var en af seks søskende, men fik en særlig rolle i oktober

1943. Hårdt såret undslap faderen i første omgang nazisterne sammen med to børn, mens Robert Fischermann som 15-årig blev stuvet sammen med moderen og de mindre børn i kvægvogne og sendt til kz-lejren Theresienstadt. Her martredes de i 18 måneder af sult, utøj og fornedrelse, men de overlevede.

Det værste sted i Theresienstadt var "lille fæstning", hvorfra kun få fanger undslap levende. Det er kendt viden, men Fischermanns beskrivelse er konkret og håndgribelig, når han beretter om mødet med en af disse få "overlever" (i virkeligheden et levende lig). Fischermanns bog er prisværdig kort, men kunne have inkluderet følgende anekdote: Det tyske retssystem lod en af lille fæstnings herskere, Anton Malloth, undslippe i 55 år. Manglende beviser, hævdedes det, og juridisk forældelse. Malloth personificerede en af Fischermanns konklusioner: Retfærdighed opstår aldrig af sig selv.

Noget af det fine ved bogen er, at den er mere end en "normal" offerberetning. I virkeligheden er værket en guide for mennesker, som har været udsat for monumental uretfærdighed, men som må videre i livet. Bogen er fuld af autenticitet og menneskelig dybde, når Fischermann tager læseren med på sin egen følelsesmæssige rejse, inklusive immigrationen til Israel – hvor han føler sig i sikkerhed – i begyndelsen af 1970'erne.

Fischermann klandrer stort set ikke sit fødeland Danmark, selvom læseren undervejs konfronteres med glimtvis pinligheder: Et bud, der på flugtdagen skal overbringe 15.000 kr. til den flygtende Fischermann-familie, viser sig aldrig. Efter deportationen bliver der i løbet af resten af krigen rapset fra familiens lejlighed.

Faktisk er Fischermann påfaldende taknemlig over for den danske stat. Klart nok bidrog samarbejdspolitikken på mange måder til at redde de danske jøder i Theresienstadt (noget som svenskeren Folke Bernadotte uretmæssigt fik for megen hyldelse for, mener Fischermann).

Men de danske embedsmænds besøg i Theresienstadt i juni 1944 får knubbede ord med på vejen. Lejren er til lejligheden omdannet til et nazistisk propaganda-show. Alligevel er de efterfølgende danske embedsrapporter "*som dikteret af nazisterne selv.*"

Fischermann er hård ved de allierede, som kunne have bremset Holocaust lidt ved at bombe Auschwitz, og han afvejer nøje det dilemma, som det jødiske "ældsteråd" i Theresienstadt spillede. Med livet som indsats købte ældsterådet lidt tid ved at samarbejde med lejrvagterne, herunder udvælgelsen af de jøder, der blev sendt til de store udryddelseslejre.

Netop det er måske bogens eneste lapsus, for i den målestok slipper de danske samarbejdspolitikere i V, K, S, R og Retsforbundet for nemt. Ældsterådet samarbejdede under en ekstrem tvang, der får de danske samarbejdspolitikeres dilemma til at blegne. Unævnt i bogen: Kort før jødeaktionen i 1943 foreslog Udenrigsministeriet selv at internere de danske jøder, vel vidende hvad der forinden var sket med de internerede danske kommunister.

Som nævnt er Fischermanns indre rejse interessant. Holocaust får ham til at miste troen på en gud, hvilket han eksemplificerer ved at nævne, at en del af de 53 danske jøder, som døde i Theresienstadt, havde nægtet at spise af de tilsendte Røde Kors-pakker trods en udtrykkelig kosher-dispensation.

Tilbage som de vigtigste ting i Fischermanns univers står i virkeligheden kun familiefællesskabet og den israelske kampånd efter aldrig-igen princippet.

Fischermanns bog er fremragende. Og aldeles nødvendig i en tid, da danske jøder igen udsættes for overgreb.